

ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ В УМОВАХ ЗНЗ

I.M. Веретенко,
науковий керівник О.В. Безпалько
Україна, м. Харків,
Українська інженерно-педагогічна академія

На етапі трансформації українського суспільства, перетворень у політичній, соціально-культурній та економічній системах особливої актуальності набуває питання організації комплексної соціально педагогічної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах. Від ступеня благополуччя та здоров'я дітей та підлітків залежить рівень розвитку сучасного українського суспільства. Забезпечення сприятливих умов для всебічного розвитку школярів, насамперед залежить від фахівців, які мають змогу на індивідуальному рівні реально змінити життєдіяльність конкретної дитини, особливу роль відведено соціальному педагогу, для якого профілактична робота в першу чергу є найважливішим інструментом попередження соціально-педагогічних проблем.

Поняття «соціально-педагогічна профілактика» у науковій літературі тлумачиться як система заходів, спрямованих на попередження можливої аморальної, протиправної, асоціальної поведінки у окремих індивідів і «груп ризику»; на виявлення несприятливих психолого-педагогічних чинників, що зумовлюють відхилення у психічному, соціальному розвитку дітей, підлітків, молоді та у їхньому стані здоров'я; на створення оптимальної соціальної ситуації, яка сприяє збереженню, підтриманню та захисту нормального рівня життя і здоров'я людини; на сприяння в досягненні поставленої мети і розкритті внутрішнього потенціалу.

Соціально-педагогічну профілактику в умовах ЗНЗ може здійснювати лише спеціаліст, який має відповідну професійну освіту. В сучасних умовах ЗНЗ таким спеціалістом є соціальний педагог, підготовкою якого переймаються українські дослідники О. Безпалько, Р. Вайнола, Т. Веретенко, І. Зверева, Н. Заверико, А. Капська, Л. Коваль, М. Малькова, Л. Міщик, Г. Першко, Н. Пихтіна, В. Поліщук, О. Тютюнник та ін.. В процесі підготовки соціального педагога Р. Вайнола відводить значну роль розвитку його особистісних якостей, бо від них, на думку автора, залежить ефективність професійної діяльності. Дослідниця виокремлює наступні особистісні якості соціального педагога: терпіння, доброзичливість, доброта, чуйність, альтруїзм; толерантність, тактовність, стриманість, коректність, конфіденційність; контактність, увічливість, відвертість, відкритість, уважність; відданість справі, обізнаність, об'єктивність, працелюбність, досвідченість; наполегливість, рішучість, активність, упевненість, оптимістичність; дисциплінованість, пунктуальність, зосередженість, охайність, зібраність [1].

Необхідним елементом підготовки соціального педагога є вироблення професійних навичок, за допомогою яких він здійснюватиме профілактичну роботу за наступними напрямками: формування здорового способу життя у школярів, профілактика правопорушень, профілактика вживання наркотичних та психотропних речовин, профілактика насильства, ВІЛ/СНІДу, адиктивної поведінки, девіантної поведінки, делінквентної поведінки тощо.

Важливо сформуванню знання майбутніх фахівців стосовно того, що процес соціально-педагогічної профілактики розрізняють за видами: первинна, вторинна, третинна. В умовах ЗНЗ доречно розглядати первинну і вторинну соціально-педагогічну профілактику. Первинна профілактика спрямована на попередження проблеми задого до можливого моменту її виникнення, носить інформаційний характер. Її зміст полягає в інформаційно-просвітницькій та діагностико-прогностичній діяльності для покращання умов життя, виховання, створення сприятливих умов для розвитку та само-

реалізації дітей та учнівської молоді. Вторинна профілактика ґрунтується на результатах діагностики соціальної ситуації і спрямована на усунення негативних явищ соціальної групи чи суспільства, чинників, що спричиняють прояви аморальної, протиправної, асоціальної поведінки. Соціально-педагогічна профілактика в умовах ЗНЗ може здійснюватись на кількох рівнях: особистісному, сімейному, соціальному.

Як визначає Р. Овчарова, соціальний педагог в загальноосвітньому навчальному закладі здійснює заходи загальної та спеціальної профілактики. Загальна профілактика має на меті попередження виникнення проблем підлітків, зокрема педагогічної занедбаності чи неуспішності. Спеціальна профілактика орієнтована на вирішення певної проблеми, яка має місце.

Підсумовуючи вище зазначене, варто сказати, що для здійснення соціально-педагогічної профілактики, соціальний педагог повинен мати знання про культуру формування фізичного, психічного, духовного і морального здоров'я особистості, сприятливі та негативні фактори здоров'я, мати уявлення про соціально-педагогічні аспекти формування культури здоров'я в родині та школі, вміти проводити соціально-педагогічну роботу з встановлення та реабілітації здоров'я учнівської молоді, проводити просвітницьку роботу серед батьків. Таке твердження пов'язано з тим, що формування здорового способу життя, на думку багатьох дослідників, повинно відбуватися на ствердженні ідеалу і норм здорового гармонійного та щасливого життя кожного. Майбутній фахівець соціально педагогічної сфери повинен знати, що засобами соціального виховання здорового способу життя є методи переконання та організації діяльності дітей, а також організація поза навчальної різноманітної діяльності дітей, у тому числі і відпочинкової, а також спілкування дітей та особистий вплив, приклад вчителів, батьків, інших дорослих. Як стверджує С. Омельченко, планування роботи, прогнозування результатів, визначення основних напрямків щодо формування здорового способу життя школярів неможливі без урахування особливостей розвитку дітей певного регіону, мікро- та мезосередовища [4].

Важливим і нелегким напрямом у діяльності соціальних педагогів І. Ковчина вважає профілактику правопорушень серед дітей, їхніх сімей та молоді. Беззаперечним фактом є те, що в рамках цього напрямку соціальний педагог повинен уміти організувати заходи, що запобігають виникненню і поширенню неправомірної або протиправної поведінки. Задля забезпечення ефективної соціально-педагогічної профілактики правопорушень, соціальний педагог повинен мати стійкі переконання у значущості соціально-правової діяльності у педагогічній роботі, мати бажання допомогти будь-якій людині, мати здатність застосовувати педагогічні та соціально-правові знання, мати здатність здійснювати таку діяльність у різних інституціях, зокрема у загальноосвітніх навчальних закладах. Майбутній соціальний педагог повинен розуміти, що в першу чергу він повинен звертати увагу в ЗНЗ на учнів, які не систематично відвідують школу і погано навчаються, тютюно- та алкоголезалежні та їхні сім'ї. Соціально-правова діяльність ЗНЗ покликана до пошуку різноманітних форм навчання учнів соціально-правовим основам та має бути спрямованою на формування соціально-правової культури підростаючого покоління, їх батьків та членів педагогічного колективу. Необхідним етапом у підготовці соціальних педагогів до профілактики правопорушень є сформованість спеціальних умінь, а саме: впровадження різноманітних форм навчання: для початкової школи (ігрові форми, малюнки, аплікації, комп'ютерні імпровізації тощо), для учнів середньої та старшої школи (тренінги, семінари, практична робота); застосування диференційованих індивідуальних планів розвитку особистості, навчальних завдань, розробки спец програм, різноманітних форм освіти батьків, вчителів з питань прав дитини, їхніх поглядів, потреб, сподівань, цінностей, особливостей культури та різнобічного розвитку. У ході консультацій соціальні педагоги повинні уміти надавати поради або консультації з юридичних, правознавчих, захисних питань [3].

Надзвичайно гострою є проблема насильства над дітьми. Вчені стверджують, що діти, які зазнали насильства, залишаються з травмованою психікою на все подальше життя. Тому, соціальний педагог ЗНЗ повинен приділяти особливу увагу соціально-педагогічній профілактиці насильства щодо дітей та учнівської молоді, до якої повинні бути залучені як учні, їх батьки так і вчителі. Майбутні фахівці повинні розуміти, що первинна профілактика повинна формувати в особистості неприйняття та категоричну відмову від маніпуляції. Метою вторинної профілактики є зміна ставлення особистості до себе та оточуючих, навчання навичкам поведінки в ситуаціях, які можуть призвести до насильства. Головним у даному напрямі профілактики є те, що майбутній соціальний педагог повинен уміти систематично проводити зустрічі, круглі столи, семінари, тренінги із залученням представників правоохоронних органів, служб соціального захисту, медичних установ тощо; організовувати та проводити в ЗНЗ спортивні змагання командного типу, виходячи з того, що брак тактильного спілкування між дітьми призводить до агресивної поведінки; створення та постійного удосконалення алгоритму реагування на випадки насильства серед дітей; постійно ознайомлювати всіх залучених до профілактичної роботи з інформацією про прояви насильства та його наслідки. З цією метою доречно виробити навички проведення серед педагогів навчальні заняття з діагностики «легких» форм насильства та реагування на нього. Проводячи відповідну роботу з батьками, можна через них доносити до учнів інформацію про загальні засоби запобігання насильницьким ситуаціям та наявні форми допомоги, які дитина може отримати в ЗНЗ.

Українська дослідниця Н. Заверико розглядає ЗНЗ як соціальний інститут в якому є унікальні можливості для успішної реалізації первинної профілактики адиктивної (залежної) поведінки дітей та учнівської молоді. Від соціального педагога в цьому напрямку соціально-педагогічної профілактики потребується розробка спеціальних освітніх профілактичних антинаркотичних програм та впровадження їх у навчальний процес; організація позашкільного дозвілля в соціально-позитивних групах, що дають підліткам реалізувати свої потреби, інтереси, ініціативу; прищеплення батькам знань та навичок визнання симптомів і ознак уживання наркотиків та психоактивних речовин (ПАР). У майбутнього соціального педагога необхідно сформувати поняття, що профілактика адиктивної поведінки неповнолітніх повинна бути системною, комплексною, включати роботу соціального педагога з різними цільовими групами: учні, педагоги, референтне оточення учнів у сфері дозвілля, батьки [2].

Важливо пояснити, що більша частина роботи полягає в бесідах з батьками, які проходять інструктаж, отримують багатопланову інформацію в рамках системи профілактики. Цікавим для майбутніх фахівців може бути робота з підбору та надання інформації для батьківської громади ЗНЗ щодо адрес психологічних служб та медичних установ, куди можна звернутися за анонімною допомогою, якщо батьки підозрюють, що їх дитина вживає алкоголь чи наркотики або хоче позбавитися від шкідливої звички. Майбутній соціальний педагог повинен удосконалювати свої знання з питань інноваційної практики; вчитися орієнтуватися в сучасних формах і методах навчання та виховання з формування несприйнятливості до вживання ПАР; відпрацьовувати уміння організовувати процес соціально-педагогічної профілактики на основі наукових досягнень та кращого педагогічного досвіду.

Таким чином, готовність соціального педагога до здійснення соціально-педагогічної профілактики включає в себе наявність спеціальних знань із проблеми та специфіки взаємодії з учнями у контексті профілактики (урахування особливостей вікової психології, особистісних особливостей), спектру умінь, які необхідні для реалізації соціально-педагогічної профілактики, комплексу індивідуально-психологічних якостей і особливостей соціального педагога, прагнення до творчого пошуку найбільш ефективних шляхів, способів, технологій профілактичної діяльності, професійної спрямованості на профілактичну діяльність, активізацію внутрішніх резервів особистості.

Література

1. Вайнола Р.Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук. К., 2009. 46 с.
2. Заверико Н.В. Сучасні підходи до профілактики адиктивної поведінки підлітків у загальноосвітньому закладі // Соціальна педагогіка: теорія та практика. Луганськ : 2008. №2. С. 61–66.
3. Ковчина І.М. Основи соціально-правового захисту особистості: навч.-метод. посіб.; за заг. ред. А.О. Ярошенко. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. 297 с.
4. Омельченко С.О. Теоретичні та методичні основи взаємодії соціальних інститутів суспільства в формуванні здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Луганськ, 2008. 46 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї І ШКОЛИ В РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

О.Д. Ветрова,
науковий керівник Л.І. Міщик
Україна, Сумська область, м. Глухів,
Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка

Обдарованість і розвиток творчих здібностей особистості виступають умовою перетворення, оновлення і гармонійного розвитку нашої держави. Саме тому в сучасній соціально-педагогічній теорії та практиці особливої значущості набуває проблема забезпечення належних соціально-педагогічних умов і створення соціального середовища, сприятливого для виховання особистості з високим рівнем сформованості творчих здібностей.

Створення соціально-педагогічних умов передбачає формування в обдарованих дітей просоціальних стереотипів життєдіяльності, позитивних установок на взаємодію з оточуючими, зняття психологічної напруги, тривожності, агресивності, формування конструктивних навичок спілкування, створення атмосфери гармонійної взаємодії. Соціально-педагогічні умови, які сприяють успішній адаптації обдарованих дітей до соціального середовища, розглядаються нами як підґрунтя, що забезпечує ефективність реалізації соціально-педагогічних технологій роботи з обдарованими дітьми.

Отже, проблема створення необхідних умов реалізації соціально-педагогічних технологій роботи з обдарованими дітьми є актуальною на сьогодні, адже впровадження їх в життя сприятиме створенню позитивного середовища для навчання, виховання і соціалізації обдарованих дітей і молоді.

У вітчизняній науковій думці тлумачення поняття «умови» є досить невизначене. Так, під терміном «сприятливі умови життя» Л. Ємельяненко визначає сприятливі умови довкілля, праці та побуту, які забезпечують збереження та поліпшення здоров'я населення [7]. В свою чергу, Ю.Чернецька під соціально-педагогічними умовами розуміє сукупність обставин, що створюються в середовищі під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників та забезпечують взаємодію підлітків з цим середовищем, задоволення ними соціального досвіду, залучення до соціуму, збереження здоров'я, розвиток свідомості й здатності до самовизначення [8]. За визначенням О. Панагушиної